

УДК 378:37.01/.09

Левченко Т. І.

професор кафедри психології і педагогіки
Київського національного лінгвістичного університету

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ У РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У статті аналізуються актуальні проблеми розвитку університетської освіти XXI століття в період глобалізації.

Ключові слова: університет, університетська автономія.

Левченко Т. І. Роль університетів в розвитку обществу. В статье анализируются актуальные проблемы развития университетского образования XXI столетия в период глобализации.

Ключевые слова: университет, университетская автономия.

Levchenko T. I. The article analysis the problems of development university XXI century in the period globalization.

Key words: university, university autonomy.

Освіта є гарантом успішного майбутнього кожної нації. Університети – основа сталого розвитку освіти, вони служать ключовим фактором розширення і розвитку знань та їх поширення, вони є надзвичайним культурним і науковим надбанням, беруть активну участь у процесах глобалізації. Їх традиційна соціальна роль у сучасному світі змінюється, поступово вони перетворюються в головний двигун економічного розвитку країни. Зміни полягають у тому, що в усіх країнах світу поширюється тенденція до приватизації освітніх послуг, коли студент платить за освіту і сам несе відповідальність за якість отриманих знань. Три місії сучасного університету – викладання, навчання та надання послуг і консультацій – існують у постійній взаємодії. Важливим є також збереження автономії, децентралізація, право самостійно вирішувати свої проблеми, створювати власні плани, програми, робити важкий вибір пріоритетів і розподіл матеріальних ресурсів.

Зростає кількість видів і типів університетів у різних країнах світу: класичні, традиційні, «старі», «нові», реформаторські, приватні, корпоративні, престижні, відкриті, міжнародні, колегіальні, унітарні, мега-університети, університети, спрямовані на інтенсивні наукові дослідження, університети, спрямовані тільки на навчання. Існує різниця між університетами, спрямованими на розвиток у студента творчого мислення, прагнення до наукової роботи, та університетами, що спрямовані на навчання, між університетами в країнах, що розвиваються, та у високорозвинених країнах.

Традиційні університети стають застарілими через відсутність інформаційних технологій, технологічних інновацій, дистанційної освіти, електронних журналів, соціальних мереж. Трансформація традиційних університетів відбуватиметься впродовж XXI століття. Відкритий рух освітніх ресурсів забезпечує вільний доступ до курсів навчальних програм нових педагогічних підходів. Дистанційна освіта презентує великі можливості для забезпечення потреб зростаючого та мобільного студентства. Складно підрахувати кількість студентів, які отримали дистанційну освіту, сьогодні в світі існує 24 мега-університети, кожен з яких має понад один мільйон студентів. Велика привабливість дистанційної освіти пояснюється тим, що вона здатна задовольняти потреби широкого кола студентів з віддалених від освітніх центрів місць. Відкритим залишається питання якості дистанційної освіти, хоча вражає кількість студентів, що її отримали. Так, університет Південної Африки, який є першим на континенті закладом дистанційної освіти, нараховує 250.000 студентів. Протягом кількох останніх десятиріч домінували так звані відкриті університети, наприклад, Національний відкритий університет імені Індіри Ганді в Індії, який нараховує 1,8 млн. студентів.

Сьогодні створюються так звані «інтеркультурні університети», які базуються на спільних культурних цінностях та на нових дидактичних і філософських підходах, корпоративні університети, в яких структура і зміст курсів відповідають вимогам великих мультинаціональних концернів. Професійне стажування на підприємствах стає необхідною умовою навчання. Знання в таких університетах, що отримуються на бакалаврських і магістерських курсах, потім використовуються в конкретних консультативних проектах. Часто університети інтегрують курси та програми інших університетів через Інтернет.

Різні об'єднання філантропів жертвують великі гроші на розвиток освіти і науки, що йдуть на створення нових приватних університетів, реформаторських університетів, на вдосконалення самоуправління університетів, на допомогу творчим ученим реалізувати нові перспективні ідеї.

В усіх країнах вводяться в університетах неповні курси навчання, що дає змогу студентам поєднувати роботу і навчання, допомагати виконувати різні професійні обов'язки, брати на себе відповідальність у різних сферах життя і діяльності. Грунтовно переробляється структура і зміст освіти, які мають відповідати вимогам суспільства, культурного й економічного життя, поліпшується якість навчання. Збільшується кількість професійно орієнтованих програм і закладів, щоб пропонувати більш професійно орієнтовані програми ширшому колу студентів, ніж у минулому. Розробляються нові навчальні плани, уточнюються цілі вищої освіти з урахуванням різних інтересів фахівців широкого профілю, творчих, здатних до швидкої адаптації, до обговорень складних етичних питань соціального прогресу.

Перед університетами стоїть дилема: розширювати набір студентів чи підтримувати репутацію університету завдяки найякіснішим актуальним дослідженням та якості викладання.

Проблема якості університетської освіти сьогодні є найактуальнішою, тому що якість університетського викладання впливає на роботу студента в аудиторії та поза її межами. У XXI столітті університетам надається максимальна автономія при регулярному оцінюванні якості викладання і досліджень, що дає можливість незалежно вирішувати питання, які пов'язані з використанням фінансових і людських ресурсів.

Зростаюча різноманітність університетів і студентського складу викликає необхідність у розробці інноваційних підходів до педагогіки та актуалізації підходів, що зберігають свою цінність у XXI столітті. Так, у багатьох університетах світу реалізується концепція Вільгельма фон Гумбольдта про єдність досліджень і викладання, коли весь викладацький склад відповідає за наукові дослідження, інтегрує студентів у наукову роботу, тобто науковий підхід стає домінуючим.

Активно встановлюються зв'язки між університетами різних країн для того, щоб відбувався обмін студентами, розвивалися спільні дослідницькі проекти і здійснювалася співпраця в різних напрямках. Поширюється міжнародне партнерство, розробляються спільні проекти для університетів-партнерів. Довгострокові стажування за кордоном стають школою підготовки до майбутньої роботи, коли студенти укладають індивідуальний договір про зміст програми навчання. Так поступово університети перетворюються у зразок трансатлантичного і міжєвропейського академічного співробітництва XXI століття.

Основним напрямом розвитку університетів є платформа стратегічного і культурного діалогу, сприяння розвитку індивідуального потенціалу, збагачення інтелектуального капіталу як умови успішної конкурентоспроможності. Важливими є знання про специфіку і особливості розвитку університетської освіти в різних країнах Європи, діахронічний аналіз її розвитку.

Так, у Франції існують вже тривалий час університети та великі елітарні школи, що виникли ще в XVIII столітті для підготовки адміністрації та управління. Продовжують існувати заклади з високим рівнем наукових досліджень і своєрідною структурою (College de France). Французька освітня система зберігала стійку історичну спадковість та аж до останнього часу контролювалася численними чиновниками. Але зараз, як і в інших країнах, відбувається процес адміністративної децентралізації. Існують обмеження функцій центру у визначенні загальних цілей розвитку університетів, які спрямовані на гнучкість і варіативність. Масовість (масифікація) притаманна всім університетам у XXI столітті, це завдає багато клопоту французьким університетам, які ледве стримують подібний тиск і намагаються задовольнити попит бажаючих та не погіршити якість запропонованої підготовки. Університети Франції є цілісними багатодисциплінарними, мають певну педагогічну, адміністративну та фінансову автономію. Посилюється внутрішня диференціація освіти, завершена університетську підготовку отримують не всі студенти, які вчилися в університеті. Відбувається прогресуюча ієрархізація освіти.

Поступово реалізується проект «Університет третього тисячоліття», згідно з яким французькі університети стають більш відкритими. Розширюється співробітництво зі спеціалізованими підприємствами. Постійна співпраця з промисловими та торговельними фірмами сприяє їх конкурентоспроможності і розширює ресурси університетів та їх розвиток.

У Німеччині на Програму оновлення вищої школи та розвиток університетів XXI століття в свій час було виділено суму в розмірі 2,5 млрд. марок. У нових федеральних землях існують 15 університетів. Академічні дослідження частково реінтегруються з позауніверситетськими дослідженнями. Конституція гарантує університетам право на самоуправління. Університети надають кваліфіковану освіту одній третині людей однієї вікової категорії, готують молодих учених для всіх галузей науки, економіки та адміністративних структур. У сфері наукових досліджень вони мають комплексний потенціал для розв'язання актуальних проблем, пропонують трансфертні знання, консультування. Збільшуються інвестиції в людські ресурси і дослідження, на пріоритетні якісні стандарти науки. Університетам гарантується автономія, це підвищує їх відповідальність за забезпечення конкурентоспроможності німецьких університетів XXI століття. Забезпечується евальвація викладання, розробляються точні критерії для оцінки результатів навчання, які забезпечують більшу їх транспарентність. Конкуренція стає важливим елементом у системі наукових досліджень, посилюється трансферт результатів науково-дослідної роботи університетів у промисловість, високо оцінюється інноваційний характер внесків кожного університету.

Сьогодні наука розглядається як сукупність досліджень, викладання, навчання, трансферту знань. Найбільш пріоритетними є концепції інновацій системи освіти через Європейське співробітництво, концепції «Компетенція для Європи», «Перетворення через навчання, навчання через перетворення», «Шлях до майбутнього – мислити перспективно». Німеччина розробляє ці концепції, обговорює їх на міжнародних конференціях, робить великий внесок в інтернаціоналізацію освіти і досліджень у процесі глобалізації.

Кількість «класичних» університетів у Німеччині зменшується, пропонується транспарентне й чітке структурування кількості курсів, які обов'язково доповнюються модульними системами. Різні додаткові програми інтегруються в курси як модулі і зараховуються відповідним чином, так скорочується термін навчання в університеті. Ідея Вільгельма фон Гумбольдта, який проголосив принцип єдності досліджень і викладання, є моделлю розвитку особистості впродовж навчання, її залучення до наукової, творчої роботи. Проблемам етики в процесі навчання приділяється велика увага. Так, в університеті Віадрина створений

міждисциплінарний центр етики. Як альтернатива державним створюються приватні університети, щоб краще відповідати вимогам економічних структур і швидко реагувати на попит ринків праці.

У Німеччині існує блискуча традиція стимулювання студентів і вчених до навчання за кордоном та залучення їх до науково-дослідної роботи і викладання у німецьких університетах, що сприяє отриманню бінаціональних компетенцій.

Реалізується концепція «результативність навчання через відповідальність студента», формуються уміння для надання менеджменту знань найвищого пріоритету, надаються так звані «книжкові гроші» студентам, створюються можливості для отримання кваліфікації за вибором у сфері міжнародної культурної комунікації.

Важливим вважається створення наукової творчої еліти, цілеспрямоване наукове співробітництво, використання трансферту і маркетингу знань. Все це сприяло створенню у Німеччині різних інтелектуальних центрів, єдиним масштабом для університету XXI століття вважається міжнародний масштаб.

Німецькі педагоги вважають, що коли прагнення до нового, до пізнання, до знань буде джерелом натхнення впродовж всього життя, коли результати найвищої якості будуть зберігатися, університети XXI століття зможуть бути *alma-mater* для майбутніх генерацій.

Домінуючими теоріями у розвитку університетської освіти Німеччини XXI століття є підготовка всебічно розвинутої особистості професіонала, який володіє великим набором різних компетенцій; теорія навчання через перетворення, розвиток різних видів мислення у студента, щоб мислити перспективно, креативно; творче врахування потреб, інтересів, можливостей суб'єкта навчання.

Поняття освіти, яка забезпечує навчання абстрактного мислення, цінне знання заради самих знань, лежить в основі теоретичного обґрунтування вищої освіти Великобританії, цілями якої вважаються розвиток суб'єкта, його загальних здібностей і розуму, що забезпечує прогрес у навчанні та збереження загальнолюдських цінностей і культури.

Історично англійські університети незалежні та автономні, але більша частина їх діяльності фінансується державною. В кінці XX століття у Великобританії з'явилося 23 нові університети, був створений новий тип для Великобританії – технологічний університет і Відкритий університет дистанційного навчання. Загальна кількість університетів зросла до 45, сформувалася бінарна система вищої освіти, яка представлена з одного боку, університетами, а з іншого, – політехнологічними коледжами. Основною проблемою університетів стала професіоналізація освіти. Передбачається єдина система фінансування університетів, встановлюються тісні зв'язки з промисловими підприємствами і комерційними структурами для подальшого економічного розвитку країни. Найважливішими завданнями університетської освіти залишається висока якість освіти, що дає можливість майбутнім студентам робити вмотивований вибір, щоб отримана освіта відповідала очікуваним результатам; удосконалення стандартів висококваліфікованого викладання; підтримка наукових досліджень і впровадження наукових досліджень у виробництво шляхом створення тісних зв'язків із певною галуззю промисловості.

Більшість з цих «нових» університетів з самого початку були політехнікумами. «Нові» університети системи освіти Великобританії роблять більший акцент на практичному застосуванні знань, вони пропонують ширший спектр курсів, які ведуть до отримання різноманітних професійних кваліфікацій.

Усі університети Великобританії мають право присуджувати вчені ступені самостійно, а також право визначення, які саме ступені та кваліфікації вони надаватимуть та які умови висуватимуть. За розміром університети різняться за кількістю студентів. Університети часто пропонують можливість досліджень, широкий спектр курсів, а також деякі професійні кваліфікації без присвоєння вченого ступеня.

«Старі» (до 1992 р.) і «Нові» університети Великобританії різняться: «старі» університети пропонують швидше академічні курси, ніж професійне навчання. Усі університети Великобританії мають високий рівень автономії у визначенні курсів, програм і методів навчання. Загальну політику у вищій освіті здійснює Міністерство освіти і науки шляхом розподілу фінансових і матеріальних ресурсів. Посередницькі функції між урядом та університетами покладені на три ради університетських органів Англії, Шотландії та Уельсу. Таке широке представництво дає змогу поєднати цілі держави та інтереси університетів. Щоб достатньо об'єктивно оцінити останні, збільшується кількість критеріїв, за якими має визначатися якість навчальних послуг.

У 1997 році у Великобританії було 96 університетів і 50 коледжів університетського сектору. Для того, щоб вищий заклад освіти міг отримати назву «університет», він має мати не менше 4 тисяч студентів, з них понад 3 тисяч на денній формі навчання за програмами університетського рівня.

Видатну роль у сучасній освіті Великобританії відіграє Відкритий університет, що став зразком для наслідування в усьому світі. Доступ до навчання (переважно заочного і рекордно різноманітного за засобами і методиками) повністю вільний, тому кожний дорослий може обрати в ньому одну з сотень програм від низького до більш високого університетського рівня. Кількість студентів перевищує 200 тисяч, чимало з них мешкають поза межами Великобританії. Відкритий університет фактично став міжнародним закладом, присуджені ним кваліфікації щорічно отримують понад 6 тисяч осіб. Відкритий університет є єдиним, який здійснює підготовку висококваліфікованих фахівців у формі неповного навчального дня через дистанційну освіту. Навчання організується на основі самостійного вивчення підручників, методичних матеріалів, рекомендованої літератури (60% навчального часу), навчальних телепередач і радіопередач (10%), роботи з тьютором або викладачем (15%), виконання контрольних письмових робіт і самостійних завдань (15%).

За структурою університети Великобританії поділяються на колегіальні та унітарні. Найяскравіший приклад колегіальних університетів – Оксфорд і Кембридж, до складу яких відповідно входить 39 і 29 коледжів. До складу унітарних університетів входять факультети і навчальні відділення.

Традиційний академізм університетів Великобританії призвів до того, що виробнича практика або зовсім не включається до програм підготовки, або займає у ній незначне місце, хоча багато університетів вимагають від студентів самостійного набуття практичного досвіду.

Є спільне і відмінне в структурі і функціонуванні університетів різних країн. Спільним є автономія і децентралізація в управлінні університетами, розширення міжнародного співробітництва, залучення іноземних студентів, які повністю оплачують своє навчання, з різних країн. Усі країни світу розробляють власні стратегії розвитку університетської освіти XXI століття. Не зважаючи на глобальну кризу, університети залишаються флагманами знань у XXI столітті і здатні забезпечити знання, необхідні для соціальної мобільності й економічного прогресу всіх країн земної кулі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Philip G. Altbach. Trends in global Higher Education : Tracking an academic Revolution. Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education / Philip G Altbach, Ziz Reisberg, Laura E. Rumley. – Paris, UNESCO, 2009.
2. The World-Class University and Ranking : Aiming beyond Status Editors : Jan Sadlak and Liu Nian Cai. – Bucharest, 2007.
3. The World-Class University as a part of a New Higher Education Paradigm: From Institutional Qualities to Systematic Excellence / Editors: Jan Sadlack and Liu Nian Cai. - Bucharest, Cluj-Napoca : UNESCO-CEPES, 2009.
4. Towards Knowledge Societies : UNESCO- World report / UNESCO. – Paris, 2005.

УДК 378.011.3

Мачинська Н. І.

кандидат педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки та соціальної роботи
Львівського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ У СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті розкриваються теоретичні аспекти психолого-педагогічної моделі викладача вищої школи; автор подає загальне пояснення поняття «модель», на основі аналізу наукових досліджень пропонує характеристику гіпотетичної, презентативної та прогностичної моделі діяльності фахівця.

Ключові слова: психолого-педагогічна модель, викладач, освітній стандарт.

Мачинская Н. И. Проблема психолого-педагогической модели преподавателя высшей школы в современных исследованиях. В статье раскрываются теоретические аспекты психолого-педагогической модели преподавателя высшей школы; автор, используя общее объяснение понятия «модель», анализируя научные исследования, предлагает характеристику гипотетической, презентативной и прогностической модели деятельности специалиста.

Ключевые слова: психолого-педагогическая модель, преподаватель, образовательный стандарт.

Machynska N. The Problem of psycho-pedagogical model of high school teachers in the modern researches. The article describes the theoretical aspects of psycho-pedagogical model of the teacher of high school; the author gives general explanation of the term "model", based on the analysis of the scientific researches and offers a hypothetical description of the presentative and predictive model of the expert.

Key words: psychological and pedagogical model, the teacher, the educational standard.

На сучасному етапі розвитку сучасного суспільства зростає роль особи викладача як основного провідника значущої для суспільства інформації, головного чинника виховного процесу, зростає вагомість його позиції в суспільстві, оскільки через діяльність педагога та його вплив формується громадянин, зміцнюється інтелектуальний і духовний потенціал нації.

Визначальну роль у процесі пізнання, що здійснюється крізь призму соціальної взаємодії, відіграє організована співпраця викладача та студента. Співпраця реалізується на основі виконання певних навчально-виховних завдань. Рівень їх виконання залежить від сприймання студентами їх життєвої необхідності. Розуміння цієї необхідності і належить донести справжньому педагогу.

Саме тому актуальним завданням вищої педагогічної освіти поряд із професійною підготовкою фахівців різних спеціальностей є також підготовка й перепідготовка висококваліфікованих викладачів, підвищення рівня їхнього педагогічного професіоналізму, тобто теоретичне і практичне обґрунтування психолого-педагогічної моделі викладача вищої школи.

Проблема моделювання особистості випускника вищого навчального закладу актуальна вже продовж декількох десятиліть, оскільки виступає частиною проблеми підвищення якості професійної освіти. Найбільш активно ця проблема розглядалась у 70-80-их роках ХХ ст. у зв'язку з переосмисленням цілей вищої освіти і зміщенням пріоритетів із знаннєвого підходу, що передбачає досягнення мети у досить значній формі, тобто